

ДВОМА МОВАМИ

Наш журнал, який має завданням допомогати широкому розвитку позашкільної народної освіти, буде журналом російсько-українським і звертатиметься до своїх читачів на обох тих мовах, якими до цього часу користувалась людність нашого південного краю в своєму культурному житті.

Українська мова була до цього часу, і то лиш переважно серед селянства, мовою тільки домашнього вжитку, мовою родинного, семейного життя. Політика старої, дореволюційної, Російської держави не давала цій питомій мові 30-мільйонного народу місця ні в громадських установах, як школа, суд, земство, урядові інституції, ні в церкві, ні взагалі в громадському житті. Ця короткозора політика, намагаючись утворити зо всіх народів держави “едино стадо” під владою “единого пастиря”, цілком не хотіла рахуватись з культурно-національними потребами окремих народів держави, не розуміла всієї великої ваги, великого значіння національного елементу в справах [о]світи і взагалі культури. Держава нехтувала таким великим природним багатством народів, як рідна для кожної нації мова, література, пісня, і таке нехтування тяжко шкодило ³||⁴ як окремим націям, так і цілій державі, як “стадові”, так і “пастирю”.

Відомі ті гіркі наслідки, які давала на Україні ця безталанна, невдала політика. Не маючи рідної школи, Україна під російською владою завжди була стороною культурного й економічного занепаду, порівнюючи з корінною Росією, або з іншими частинами держави, як і от Польша, Финляндія, Надбалтійський край, де школа й освіта провадились, бодай почасти, на місцевих мовах.

По перепису населення 1898 р. серед великоросіян було 19,8% грамотних, тоді як серед українців — тільки — 13,5%. По рекрутським переписам поміж великоросіянами-рекрутами налічувалось 81% грамотних, тоді як поміж українцями — всього лиш 55%.

Яскравим показником економічного занепаду на Україні з'являється той сильний переселенчеський рух, який що року викидав з рідних осель десятки тисяч української людності і гнав їх шукати кращої долі кудись в далекі невідомі краї за Амур, "на Зелений Клин", в Азіатські степи. Оскільки цей рух був дужим серед українців, видно з того, що переселенці тільки с трех українських губерній — Полтавської, Черниговської та Харківської — на протязі 20 років склали ¼ частину того переселенчеського руху в Азію, який давала вся Європейська Россія.

Взагалі без рідної школи Україна не могла здобути справжньої освіти, ні виховання (воспитання), і через те була засуджена на нещасття, бідність, тяжкий культурний, моральний і економічний занепад.

І така система безоглядної русифікації, зо всіма її прикрими для денационалізованого народу наслідками, провадилася на нашій Україні на протязі цілих віків, — від сполучення Росії з Україною і аж до останку, до революції 1917 року, на протязі майже всієї історії "дома Романових". Російський уряд з легким серцем жертвував добробутом і культурними інтересами цілого величезного народу ради хибної ідеї політично-національного централізму, гадаючи, що таким чином він справді утворює "великую, єдиную, недѣлимую Россію".

На превеликий жаль ті погляди уряду, на яких основувалася його русифікаторська робота, поділялися, тай ⁴||⁵ до нині поділяються, все ще досить широкими колами громадянства як російського, так і навіть українського.

Але цілком протилежні погляди на значіння національного елемента висловлювалися по тих колах, де в основу світогляду покладались не інтереси того чи іншого "дому", або державного апарату, а інтереси народів, інтереси їх освіти та культури, освітлені об'єктивним науковим розглядом питання, науковими даними.

Педагогіка і психологія, історія і язикознавство, антропологія і етнографія — устами своїх найкращих, всесвітньої слави, представників рішуче і одностайно ставляться в оборону права кожного народу будувати освіту й культуру на власному національному ґрунті, в оборону великого значіння національного елементу для розвитку всього духовного життя народу. Рідна мова, як вираз оригінальної думки і психології данного народу, як наслідок його духовного життя й розвитку на протязі цілих віків, визнається найкращим знаряддям для навчання й виховання, для організації і розповсюдження освіти.

Наш журнал, починаючи свою працю на території України, не може триматись якихсь інших поглядів на права українського слова і української культури, ніж зазначені вище погляди, основані на вимогах самого життя, розроблені й умотивованні найкращими представниками педагогічної думки, оборонцями прав поневоленого народу, борцями за культуру і освіту.

От же редакція нашої часописі буде виходити в своїй праці з глибокого переконання, що основним ґрунтом, “краєугольним камнем”, на котрому треба проводити цю працю, мусить бути національний ґрунт. Рідна мова, рідна література — то є душа народу, яку не можна відкидати або калічити без великої шкоди для всього народнього організму.

За для чого ж, питають читачі, потрібні в цьому журналі статті російською мовою? Чи не буде в наші часи російсько-український журнал невдалим компромісом, спробою сполучити несумісне? Чи не будуть ці два відділа “десницею” і “шуйцею”, із котрих одна не відає і не хоче відати, що робить друга, механічним комплексом суперечного матеріала, безпорадною мішаниною?

На це питання буде легко дати відповідь, коли ми, розв'язуючи його, будемо виходити з чисто культурних ⁵||⁶ інтересів тієї людності, серед якої буде розповсюджуватися журнал.

С цього погляду видання журналу на двох мовах можна вважати не тільки можливим, але навіть цілком бажаним, доцільним. Ми гадаємо, що такий спосіб видання журналу буде, при сучасних умовах, цілком відповідати і умовам організації контингенту співробітників журналу і інтересам читачів його, незалежно від їх національності.

Зазначимо насамперед, що до революції не тільки на Україні, а навіть і по всій Росії зовсім не було часописів, спеціально присвячених питанням позашкільної освіти. Через це справа ведення такого спеціального журналу являється досить складною і доконче потребує широкого об'єднання культурних сил, їх дружної і спільної праці над розробленням завдань і методів просвітної роботи в нашу безмірно відвідальну епоху, коли доводиться майже наново будувати тяжко зруйноване життя. Для доброго успіху нашого журналу, для досягнення його широких і значних завдань, невідмінно треба, щоб в йому працювали не тільки співробітники-українці і не тільки місцеві люде, але всі, хто може внести свою лепту в справу освіти, діячі з широких просторів цілої Росії.

Журнал, на сторінках якого будуть поруч друкуватися російські і українські статті, може бути значно ширшим і своїм програмом і по завданням і по контингенту співробітників і читачів, і по степені розповсюдження, чим журнал якоюсь одною с цих мов, і через те він в широкій мірі задовольнятиме інтересам і потребам і російського і українського читача, української і російської людності.

Булоб страшенною помилкою недооцінювання величезного значіння і для українського народу тієї російської культури, яка утворюлася при вельми значній участі українців, на якій виросло багато поколінь українського народу, і яка, при сучасних обставинах, на довгий ще час зостанеться для українського народу "окном в Європу".

Видання журналу двома мовами буде, нарешті, сприяти спільній культурній роботі обох національностей на Україні, їх взаємному тіснішому ознайомленню і порозу ⁶17 мінню, брак якого так болуче приходиться иноді відчувати в нашому щоденному житті.

Згадаємо, що Українцям досить часто приходилось і раніш виступати перед широким світом, навіть навмисне організуючи часописи на двох мовах, або цілком на чужій мові. Згадаємо давню російсько-українську «Основу», «Українську жизнь» на російській мові, нарешті «Ukrainische Rundschau». Ці спогади дають нам підстави сподіватись, що «Внѣшкольное просвѣщеніе», гостинно розкриваючи свої сторінки для діячів освіти обох національностей, друкуючи їх статті обома мовами, згодом стане коштовним органом розвитку культури та освіти взагалі, і української зокрема. Сподіваємось, що під цим великим знаком — освіти та культури — журнал здолає ідейно погодити і об'єднати представників обох національних елементів і буде — нехай і при двох мовах — органічним цілим, вільним від усяких внутрішніх суперечок і непорозумінь.

Редакція

Джерело: [Внѣшкольное Просвѣщеніе — Позашкільна Освіта. — 1918 \(Іюль\). — №1. — С. 3–7.](#)